

Пуковници **М. ШУШОВИЋ** и **М. ТОМАШЕВИЋ**

СЕДАМ ГОДИНА ЧАСОПИСА „ВОЈНО ДЕЛО“

Седмогодишњи период излагања часописа *Војно дело* довољно је дуг да би се могли донети поузданији закључци о његовој делатности, успесима и недостацима. Међутим, да би се дала што објективнија оцена постигнутих резултата, неопходно је да најпре изнесемо неке податке о задацима часописа, о делатности Уређивачког одбора, о напорима и доприносу аутора развоју наше војне мисли и околностима под којима су се постављени задаци остваривали.

Наредбом Врховног команданта од 13 децембра 1948 године (објављена у *Војном делу* бр. 1 за 1949 годину) часопису су били постављени следећи задаци:

„— да разрађује питања оперативне вештине и тактике виших јединица, разматра питања стратегије, војне науке уопште, и војне економике напосе;

— да проучава и обрађује операције (бојеве) и искуства из нашег Народноослободилачког рата, анализира ратове и ратне операције из наше националне прошлости;

— да проучава и унапређује методе припреме штабова и команди виших јединица;

— да упознаје руководећи састав Армије са развитком војно-научне мисли иностраних армија, са начелима њихове стратегије, оперативне вештине и тактике;

— да разматра значајне војно-политичке догађаје у свету као и најважнија идејно-политичка питања“.

Другим речима, основни циљ часописа био је да унапређује нашу војно-научну мисао, да проширује и усавршава војна знања наших старешина, да их упознаје са новим техничким достигнућима и развојем војне мисли уопште, да подиже њихов идејни ниво и уједначаје њихове погледе, развијајући при томе конструктивну борбу мишљења.

Ако се има у виду да је од ослобођења земље 1945 године до почетка излагања часописа (1949) било прошло нешто више од три године, да је наша Армија у то време била тек у почетку своје мирно-допске изградње и организације, да се наш старешински кадар стварао и изграђивао у току рата, да су наше војне школе биле тек у формирању, да смо имали веома скромно наслеђе војне литературе из

бивше југословенске војске, да је требало улагати огромне напоре за унапређење наставе и стварање наставног материјала и да се рад Редакције часописа, у почетку одвијао у доста тешким условима,*) онда се може боље схватити колико су били неповољни услови под којима је часопис излазио, нарочито у периоду 1949 до краја 1952 године. Несумњиво је да су се ови неповољни услови морали негативно одражавати не само на квалитет чланака него и на садржину часописа као целину.

У самом почетку првог периода (који обухвата време од 1949 до краја 1952 године) часопис је имао *Главну рубрику* (тј. општи део), рубрику *Из иностраних армија* и рубрику *Критика и библиографија*, а од броја 2/49 и рубрике *Из Народноослободилачког рата* и *Из стране штампе*. У 1949 години часопис је излазио тромесечно, а у току 1950, 1951 и 1952 двомесечно на око 130—140 страница. Да би читаоци могли да износе своја супротна мишљења и критичке осврте на поједине чланке, као и да дају корисне предлоге, почев од броја 1 за 1950 годину, отворена је посебна рубрика *Одзиви читалаца*. Исто тако је, поред рубрике *Из Народноослободилачког рата*, уведена и посебна рубрика *Из историје наших ратова*, с тим што су од 1 јануара 1951 ове две историске рубрике спојене у рубрику *Из историје ратне вештине*.

Да би се могли штампати и радови који су прелазили обим чланака за часопис, још у току 1949 године Редакција је почела да издаје и посебне брошуре *Библиотеке Војног дела*, тако да је 1949 и 1950 године, поред редовних бројева часописа, издато шест таквих брошура.¹⁾

Крајем 1950 године, при часопису *Војно дело* формирана је *Војна библиотека* (за објављивање већих дела класика и савременика) и *Мала војна библиотека* (за објављивање мањих дела и брошура), а крајем 1951 објављивање свих ових дела стављено је у надлежност Редакционог одбора и Редакционог колегијума часописа, с тим да се Редакциони одбор стара о спровођењу опште линије часописа и библиотеке и о решавању текућих питања руковођења Редакцијом, а чланови Редакциског колегијума . . . „да развијају пуну иницијативу за квалитетно побољшање рада Редакције у целини, а нарочито у оквиру свога сектора, да се старају о пропаганди за прибављање чланака из својих рубрика, да врше преглед и оцењивање чланака, ука-

*) У Редакцији часописа, поред одговорног уредника, налазио се само један стручни и један језички редактор (који су вршили и све остале техничке послове око коректуре и штампања). Од почетка 1949 до краја 1950 године одговорни уредник био је генерал-потпуковник Ђоко Јованић, а од почетка 1951 до средине 1953 генерал-потпуковник Душан Кведер.

¹⁾ 1) Генерал-потпуковник Љ. Вучковић: *Одбрана стрељачког корпуса на планинском земљишту*, 2) генерал-потпуковник Славко Родић: *Противдесантна одбрана армије на планинском земљишту*, 3) капетан I ранга Ј. Томшич: *Ослобођење наших острва*, 4) вице-адмирал Ј. Черни: *Улога и задаци савремене морнарице*, 5) генерал-потпуковник М. Апостолски: *Нападна операција армије на планинском и кришевитом земљишту* и 6) генерал-потпуковник Милан Зеленика: *Битка код Кобарида*.

зујући на њихове недостатке и дајући сугестије за њихово побољшање“.²⁾

Благодарећи све већем уздизању теориског знања нашег старешинског кадра, стеченом искуству и знатном повећању броја наших сарадника, крајем 1952 године указала се потреба за проширењем обима часописа и извесним променама у његовој структури. Тако је од 1 јануара 1953 године часопис почео излазити сваког месеца на око 100 страница. Том приликом је Редакција у уводнику броја 1/53 под насловом *Војно дело у новој години*, констатовала

„да је *Војно дело*, досада, бесумње, одиграло значајну улогу у васпитању командног састава наше Армије, у тражењу нових путева наше војне мисли на темељу властитих ратних и послератних искустава, која проистичу из специфичних услова наше земље и народа, у борби мишљења која стоје на линији учвршћивања и развитка Армије и у информисању читалаца о развоју војне мисли и организације у иностраним војскама.“

У исто време, обавештавајући читаоце да су у структури часописа извршене неке мање промене, Редакција, између осталог каже:

„Главна, водећа рубрика у часопису остаје у суштини непромењена. У њој ће се и даље штампати чланци — студије о општим војним и војно-политичким проблемима, о општим питањима стратегије, оператике и тактике, о употреби родова војске, настави и организацији војске, итд. У рубрици *Из историје ратне вештине* и убудуће ће се објављивати студије из раније ратне прошлости наших и других народа, а у првом реду Народно-ослободилачког рата, које по својим закључцима и оценама претстављају искуства корисна за решавање актуелних проблема садашњице“.

Рубрика *Одзиви читалаца* и даље је задржана, са циљем изношења здраве критике чланака изашлих у *Војном делу*. „Она се показала као неопходна допуна чланцима у којима су аутори слободно изразили своје оригиналне мисли и погледе. Зато би сарадњу у овој рубрици требало још више појачати“.

Рубрика *Критика и библиографија*, која је дотле била ретко обрађивана, овог пута није подвргнута анализи, нити је указано на било какве њене перспективе.

У циљу што бољег извлачења искустава и поука из догађаја који су се у то време одиграли у Кореји, установљена је нова рубрика *Рат у Кореји* односно *Искуства из рата у Кореји*.³⁾ У погледу новина из иностраних армија *Војно дело* се оријентисало на тактичка и друга питања, износећи податке техничког карактера „само у оној мери, уколико увођење нових техничких средстава у армије битно утиче на промену ратне вештине и организације војска“.

Поред тога, тежило се да се посвећује „основна пажња студијама из актуелне војне проблематике у свету, припремама појединих држава за рат, стварању разних војних блокова, организацији појединих ар-

²⁾ Због указане потребе за појачањем војно-издавачке делатности, Редакција *Војног дела* је крајем 1952 године претворена у *Војноиздавачки завод Војно дело*, у чијем су оквиру биле формиране посебне редакције часописа и појединих библиотека.

³⁾ Ова рубрика је почев од бр. 1/55 укинута, док су друге рубрике остале непромењене.

мија и новинама у начелима њихове употребе“. „Чланци, извештаји, подаци и новине из те области треба да допринесу проширивању општег хоризонта и наобразбе нашег официрског кадра“.

Рубрика *Прикази страних књига и часописа*, која је и дотле била праћена са живим интересовањем, задржана је у истом обиму, пошто је она требала „да надокнади недостатак оригиналне стране литературе у земљи и пружа и надаље могућности оним официрима који не владају страним језицима да бар у најпотребнијем обиму прате најважније нове идеје и погледе, као и развитак војне мисли у иностранству“.

У погледу *начина обраде чланака*, Редакција је објавила да се „ни убудуће неће штампати чланци који само препричавају већ устале правилске одредбе и праксу, него ће се узимати у обзир само концизно и јасно изложена нова, оригинална мишљења, оцене и предлози који имају за циљ да допринесу раширивању постојећих још неразјашњених питања наше војне теорије и праксе и који су конструктивно усмерени у правцу даљег развика Армије. При томе треба имати у виду да сва та мишљења, предлози, оцене, итд. *одражавају схватања самих писаца*, без обзира да ли се Редакција са њима слаже или не и да часопис *Војно дело* не изражава званичан став у погледу коначног решења конкретних питања“.

Најзад је наглашено да се за рубрику *Из историје ратне вештине* „неће узимати у обзир чланци који се ограничавају само на набрајање историске грађе и хронолошки опис појединих војних догађаја из историје, пошто штампање таквих радова спада у делокруг *Војноисториског гласника*“.

По *питању критике*, Уређивачки одбор часописа је у бр. 5 за 1953 изнео свој став:

„И у војној науци (као и у свим доменама људске делатности) основу праве критике претставља принципијелна борба мишљења која доприноси разјашњавању разних поставки, гледишта и нових идеја домаћих и страних писаца. Нема сумње да је таква борба мишљења услов за даљи развој наше војне мисли. За борбу мишљења по појединим питањима изнетим у *Војном делу* постоје потребни услови. Аутори разних радова износе своја гледишта, те објављени радови у *Војном делу* не морају у исто време претстављати и гледиште Редакције по покренутом питањима. Редакција *Војног дела* настоји да из расположивог материјала објави (с обзиром на простор) првенствено оне радове у којима писци износе своје оригиналне мисли и нове идеје о актуелним питањима која ће побудити интерес читалаца... Ми сматрамо да би критичари најбоље извршили свој задатак ако би износили своја супротна мишљења на бази темељне и објективне анализе критикованих чланака или појединих поставки у њима. Критика не би требала да буде циљ сама себи већ средство да се упоредним изношењем нових мишљења оповргавају или допуњавају поједине поставке.“

Да би се у часопису *Војно дело* могао штампати што већи број чланака, у којима би се обрађивали поједини проблеми, а не више њих у исти мах, Уређивачки одбор је у бр. 1/54 скренуо пажњу читаоцима да се убудуће начелно неће штампати чланци дужи од једног

штампаног табака и умолио сараднике да достављају такве чланке чији обим неће прелазити 10—15 страница куцаних на писаћој машини са проредом.⁴⁾

Резимирајући двогодишње искуство, Уређивачки одбор је изнео своја запажања у уводном чланку у бр. 1/55, под насловом *Војно дело у 1955 години*. У овом чланку је констатовано да је двогодишње искуство показало правилност погледа на тематику часописа и начин обраде чланака (који су били изнети у чланку Уредништва, објављеном у бр. 1/53) и да ће

„држећи се истог става часопис и даље објављивати чланке из области тактике, оператике и стратегије који износе оригинална мишљења аутора, сматрајући их само као њихово лично мишљење, а никако као званично гледање на покренуте проблеме. Уредништво тиме жели да развије борбу мишљења војних писаца и читалаца а никако да даје неке званичне или полувзвичне директиве, јер се само тако може слободно развијати војна мисао у нашој Армији“.

Даље је констатовано да су поједини одзиви на чланке објављене у часопису прелазили оквири одзива, тако да би било много погодније да су објављивани као посебни радови са одвојеним мишљењем о неком проблему, те ће се „убудуће, поред редовних одзива о извесним проблемима, објављивати више радова — са различитим мишљењима“. Због слабе сарадње у рубрици *Критика и библиографија*, умољени су сарадници „да достављају Уредништву своје приказе, у којима ће се на објективан начин осврнути на поједина објављена дела, износећи њихове позитивне и негативне стране и какве користи читаоци могу имати од њих. У приказу се треба осврнути и на композицију рада, језик, стил, па и на техничку опрему књиге“. У погледу сарадње у рубрици *Из историје ратне вештине*, напоменуто је „да је веома нужно да се продужи са објављивањем радова у којима се уопштава наше ратно искуство, посебно из периода Народне револуције, јер се ту може наћи одговор на многа актуелна питања...“.

Најзад је саопштено читаоцима да ће „поред досадашњих приказа књига и чланака из страних часописа, *Војно дело* убудуће објављивати и *дословне превод*е интересантнијих чланака, као и радове неких познатих страних војних писаца написане за наш часопис. Овде у првом реду долазе у обзир чланци у којима се третира употреба нуклеарног оружја, и нарочито заштита трупа и становништва од његовог дејства“.

Схватајући значај нуклеарног оружја у савременом рату, и благодаревћи својим сарадницима који су самоиницијативно почели писати о овом питању, Уређивачки одбор је цео један број часописа

⁴⁾ У бр. 1/55 Уредништво је дало још једно *Обавештење читаоцима* у коме је молило сараднике да достављају чланке најмање у два примерка чији обим неће прелазити 20 страница куцаних на писаћој машини са великим проредом (највише 30 редова на једној страници) и обавестило их да ће се убудуће по један примерак сваког достављеног чланка задржати у архиви Уредништва.

посветио нуклеарној проблематици (бр. 6 за 1955). Тим поводом Уредништво је упутило читаоцима објашњење у коме се, поред осталог, каже:

„Пратећи страну штампу и разне војне часописе, у којима се у том погледу могу наћи веома различита гледишта — чак и најекстремнија — неки наши писци су разматрали поједине проблеме из те области и доставили своје чланке Уредништву часописа *Војно дело*. Објављујући неколико таквих чланака у овом броју, поново напомињемо да писци у њима, као и раније, износе своје лично гледиште. Уредништво такође напомиње да ће се и убудуће повремено штампати слични чланци и евентуални одзиви на оне чланке који су већ објављени“.

*

Да бисмо могли донети што поузданије закључке о успесима и слабостима часописа у протеклом периоду и о мерама које би требало предузети у циљу побољшања његовог квалитета и садржаја, послужићемо се конкретним статистичким подацима, до којих смо дошли приликом израде *Садржаја часописа Војно дело од 1949 до 1955 године*. Из тих података може се видети да су чланци наших писаца у првом делу заузимали просечно 75%, а чланци у другом делу (из иностраних армија) само 25% укупног простора часописа, с тим што се тај однос у току 1954 и 1955 нешто мало изменио у корист другог дела. У оквиру првог дела часописа *Главна рубрика* заузимала је око 79%, рубрика *Из историје ратне вештине* око 12%, рубрика *Одзиви читалаца* око 7% и рубрика *Критика и библиографија* око 2% простора.

У другом делу *Вести из стране штампе* заузимале су 38%, *Искуства из рата у Кореји* 6% и *Прикази страних књига и часописа* 56% простора.

Досадашња тематика првог дела часописа није заснивана на неком унапред предвиђеном тематском плану, јер је Редакција попуњавала поједине бројеве из расположивог материјала, тј. већином од чланака које су поједини аутори достављали самоиницијативно и само делом од чланака за које су појединци били задужени.⁵⁾ Покушаји Редакције, нарочито у почетку, да оствари своје детаљно састав-

⁵⁾ Од укупно 227 аутора, чији су чланци у току седам година изашли у часопису, било је 55 генерала (око 24%), 156 виших официра (око 69%), 5 нижих официра (око 2%) и 11 лица из грађанства (око 5%). При томе је око 65% аутора писало само по један чланак, око 35% по два и више чланака, док је само 9 аутора са по 5 до 11 чланака.

Од укупног броја примљених чланака штампано је нешто више од половине, с тим што је у другом периоду критеријум био прилично строжи, тако да је одбијан просечно већи број достављених чланака. Од штампаних чланака приличан број је претрпео осетно дотеривање или прераду у самој Редакцији, нарочито у почетку, зато што њихов квалитет и првобитни начин обраде нису били на задовољавајућој висини. Пошто је тежио да искористи што већи број чланака, Уређивачки одбор је само 20% нештампаних чланака директно одбио, око 20% вратио је ауторима на прераду (али су одустали од прераде), а око 5% уступио другим часописима којима су више одговарали.

љене тематске планове конкретним задужењем појединих другова није дало жељене резултате. По нашем мишљењу, то се може објаснити чињеницом да је то био период када је у нашој Армији било мало школованог и у писању искусног старешинског кадра⁶⁾ и када су наше старешине биле исувише оптерећене својим функционалним дужностима. Поред тога, пракса је показала да су били најбољи чланци које су аутори писали из сопствених побуда зато што су им обрађивани проблеми били највише познати и присни.

Међутим, и поред тога, у протеклом периоду су у извесној мери биле заступљене скоро све важније области војне делатности (види *Преглед броја објављених чланака по годинама и по тематизи*), нарочито из области тактике и проблематике родова и служби и њиховог наоружања (око 42%). Ако се томе додају чланци из области оператике, теорије ратне вештине и стратегије и организације армије (23%), као и из ратног ваздухопловства и ратне морнарице (око 7%) онда излази да је најважнијим проблемима било обезбеђено 3/4 простора у часопису (јер је на историју ратова отпадало 16%, а на све остале области око 12% простора).

Из детаљне анализе види се да је за свих седам година објављено свега 24 чланка који се непосредно односе на *теорију ратне вештине и стратегије*, или просечно по три чланка годишње. Изгледа нам да је тај број недовољан ако се има у виду да је *Војно дело* наш највиши војни теориски часопис и да би бар у сваком другом броју било пожељно да се појави по један такав чланак.

Простор чланака који су се односили на *Ратно ваздухопловство* (4,9%) и *Ратну морнарицу* (1,7%) свакако није у складу са улогом коју ова два вида оружаних снага имају у савременом рату, тако да би га убудуће требало повећати, тим пре што је часопис намењен свим видовима оружаних снага. До овога је, свакако, дошло и зато што већина нашег старешинског кадра има највише искуства из дејстава копнене војске.

Пада у очи да чланци из области *Наставе* заузимају свега 0,7% простора у часопису. То је очигледно велики недостатак, јер је часопису, још приликом његовог оснивања, био постављен задатак „да проучава и унапређује методе припреме штабова и команди виших јединица“. Овај задатак се данас још много више проширује и постаје све значајнији и актуелнији ако се има у виду да настава у садашњој фази несумњиво заузима примарно место у мирнодопском животу и раду армије. Природно је да се, с обзиром на карактер часописа, не могу објављивати неки наставни чланци, у којима би се конкретно ишло у детаље, јер је то домен *Војног гласника*, али то не значи да

⁶⁾ Пошто је ситуација у том погледу данас битно измењена, Редакција је саставила *Перспективни тематски план часописа Војно дело*, који може послужити ауторима као оријентација о чему треба писати и као потстрек за плодноснију сарадњу у часопису. Тематски план је већ штампан и достављен свим командама и установама, као и појединим сарадницима.

ПРЕГЛЕД БРОЈА ОБЈАВЉЕНИХ ЧЛАНАКА

Ред. бр.	ИЗ КОЈЕ ОБЛАСТИ	Свега објављено		у 1949		
		чланака	страница	чланака	страница	
1	Теорија ратне вештине и стратегија	Бројно	24	341	1	10
		у %	6,4	7,2	4,2	3
2	Оператика	Бројно	43	554	5	97
		у %	10	11,5	11,5	17,5
3	Тактика	Бројно	100	957	2	33
		у %	23,3	20,3	2	3,8
4	Организација армије	Бројно	19	214	—	—
		у %	4,5	4,3	—	—
5	Родови и наоружање	Бројно	102	1032	5	75
		у %	24,4	21,62	4,9	7,3
6	Позадина и службе	Бројно	20	218	—	—
		у %	4,6	4,6	—	—
7	Ратно ваздухопловство	Бројно	18	222	3	30
		у %	4,5	4,9	16,5	5,8
8	Ратна морнарица	Бројно	6	83	1	11
		у %	1,3	1,7	16,6	13,2
9	Историја ратова	Бројно	53	763	3	55
		у %	12,6	16	5,8	7,3
10	Војна географија	Бројно	5	70	—	—
		у %	1,1	1,5	—	—
11	Настава	Бројно	4	31	—	—
		у %	0,9	0,7	—	—
12	Морално политичко васпитање	Бројно	8	106	5	71
		у %	1,9	2,2	61	67
13	Војна психологија	Бројно	1	5	—	—
		у %	0,2	0,1	—	—
14	Војна економика	Бројно	3	23	—	—
		у %	0,7	0,5	—	—
15	Служба безбедности	Бројно	2	11	—	—
		у %	0,4	0,2	—	—
16	Право	Бројно	4	48	—	—
		у %	0,9	1	—	—
17	Војна картографија	Бројно	—	—	—	—
		у %	—	—	—	—
18	Војно телесно васпитање	Бројно	—	—	—	—
		у %	—	—	—	—
19	Ванармиско војно васпитање	Бројно	—	—	—	—
		у %	—	—	—	—
20	Војно грађевинарство	Бројно	—	—	—	—
		у %	—	—	—	—
21	Иностране армије	Бројно	7	72	1	7
		у %	1,4	1,6	14,3	9,8
22	Поруке уредништва	Бројно	4	4	2	2
		у %	0,9	0,08	50	50
С В Е Г А		Бројно	423	4754	28	391
		у %	100	100	6,5	8,2

НАПОМЕНА: Пошто садржина многих чланака залази у више тематских области, у овом прегледу или главној теми коју обрађује.

из ове простране области нема проблема о којима се не би могло писати и у *Војном делу*, само ако се поставе на начелну основу.

Процент од 0,5% простора за чланке из области *Војне економике* очигледно је незнатан, ако се има у виду да је часопису било стављено у задатак да разрађује и питања из војне економике. Слично је и са темама из морално-политичког васпитања, психологије, војне географије и неких других области.

Процент чланака који отпада на поједине области у часопису изгледа задовољавајући ако се посматра протекли период од седам година у целини. Међутим, кад се размотре поједине године за себе, онда се добија другачија слика, јер у појединим годинама уопште није било чланака из више области, а многе области нису биле заступљене ни за неколико година узастопце. Због тога се намеће потреба да сваки број часописа и сви бројеви у току једне године, у погледу тематике, дају једну складну целину. А да би се то постигло било би нужно да се поред планирања тематике, привуку сарадници за обраду појединих тема и предузму остале мере за повећање прилива рукописа, како би Редакција имала веће могућности да при одабирању чланака обухвати све области војне делатности, у складу са задацима који су постављени часопису.

При томе, по нашем мишљењу, теме из области *тактике морале* би и убудуће да заузимају централно место у часопису. У сваком случају, то би биле теме у којима би се критички разматрали разни проблеми са савременог становишта, са основном тежњом да се да нешто ново, да се не иде само до нивоа садашње стварности, него и даље у сусрет будућности. Неоспорно је да се у ери бурног развоја нуклеарног наоружања и перспектива евентуалног будућег рата могу очекивати и револуционарне промене у досадањим поступцима и начину вођења рата у целини. Другим речима, пошто досада још немамо готово ништа опипљиво и конкретно (сем неких проблематичних резултата извршених опита), било би потребно да се на основу досадашњих искустава класичног рата и оскудних података који се могу наћи у штампи — размишља, доносе закључци и дају предлози за решавање покренутих проблема. При томе се морају узети у помоћ логика и предвиђање. Ако се све ово има у виду, као и чињеница да је претежан део досадашњих тема обрађиван са другог аспекта, онда је јасно да у области тактике постоји веома велики број тема о којима се може и о којима треба писати у часопису.

Од укупног простора који је у току седам година био посвећен *родовима*, артиљерија је заузимала 38%, инжењерија 32%, АБХ оружје 15%, оклопне јединице 9%, коњица 4% и веза 2%. Али, ако се посматра свака година за себе, видеће се да је било година у којима нису били заступљени поједини родови и да није увек била обезбеђена жељена сразмера међу родовима.

Тако, на пример, ако се посматра сваки род за себе видеће се да је само артиљерија била заступљена у току свих седам година, да инжењерија није била заступљена 1949, а оклопне јединице 1952,

1953 и 1954 и да је о коњици и АБХ оружју писано само у току три а о вези само у току две године.

Од простора који је заузимала тематика *позадине и служби*, на санитарску службу отпадало је 39%, на интендантску 28%, саобраћајну 22% и ветеринарску службу свега 2% простора (тј. само један чланак у току целог седмогодишњег периода), на опште позадинске проблеме 9%, док из техничке службе није било ниједног чланка.

У групи *Историја ратова* било је највише чланака из НОР-а (око 38% или по простору око 41%). А ако се чланцима из НОР-а додају и чланци из историје Другог светског рата (10%) онда би на Други светски рат у целини отпадало око 50%, а на све друге ратове осталих 50%. Међутим, ако се упореди број чланака, односно простор који заузимају чланци из историје Другог светског рата без НОР-а са чланцима из историје Првог светског рата видеће се да је Први светски рат заузимао више простора, свакако, зато што се за овај рат могла користити добро сређена грађа и већ обрађена војна литература.

Пада у очи да је у току седам година у часопису објављено само осам чланака из области *Морално-политичког васпитања*, иако је од престанка излагања *Војно-политичког гласника* објављивање чланака из ове области пренето на часописе *Војно дело* и *Војни гласник*.

Квалитет чланака у часопису је врло разнолик и поред настојања да се штампају што бољи чланци. Међутим, пракса је показала да неки чланци нису потпуно одговарали таквим настојањима, те се у појединим бројевима може наћи и понеки слабији чланак. Највећи недостаци огледали су се у погледу композиције, метода обраде, дужине, јасноће и стила, тако да је мањи број чланака даван у штампу у оригиналном ауторовом тексту или са ситнијим исправкама, док је већина чланака враћана ауторима на допуну или исправку. Међутим, не би се могло рећи да и у слабијим чланцима нема идејности, ма да је било појава да се понегде уместо научне анализе нагињало пропагандним ефектима.

Претерана дужина чланака⁷⁾ у нашем часопису донекле је последица и неувиђавности неких (истина малобројних) аутора, који нису дозвољавали да се ма шта избаци из њиховог преопширног чланка, јер су губили из вида да квалитет чланка првенствено зависи од концизности и јасноће. Неки аутори су тражили да им се не дира у стил, иако је у њиховим чланцима било доста сувишнога, нејасноћа, понављања итд. Заиста свако има право на свој стил, јер може бити више различитих стилова, али они морају бити прецизни и довољно

⁷⁾ Просечна дужина чланака у првом делу часописа износила је нешто преко 11 страница, а у другом делу нешто мање од 3 странице. Она је ранијих година била чак и већа, али се у последње три године показује тенденција лаганог смањења. Ако се има у виду потреба за повећањем броја чланака из разних области, тј. за знатним проширењем тематике часописа, онда је очигледно да би се то могло постићи ако би чланци убудуће били знатно краћи него досада.

јасни. Зато се Редакција трудила да врши исправке само тамо где је то нужно, где је нешто нејасно или нетачно написано и да избаци све што је сувишно или ноторно познато, све са циљем да учини добро и аутору и часопису. Може се слободно рећи да је Редакција у томе наилазила на потпуно разумевање код већине аутора, а веома је мали број оних који нису били убеђени да је то нужно. Да то није усамљен случај него редовна појава код свих редакција, овде ћемо навести у изводу неколико интересантних мисли из чланка *Сажетост у научним прилозима*, који је Редакциони одбор Српског лекарског друштва прочитао на својој годишњој скупштини, одржаној 1950 године, као одговор на критику која је била упућена Редакцији због преправке чланака. Овај чланак, који је и сам ремек дело сажетости, преведен је из лондонског издања заједничког часописа америчког и британског ортопедског друштва (*Journal of Bone and Joint Surgery*), у коме је био штампан као уводник главног уредника. Он у изводу гласи:

„Нико није љубитељ гњаваже. У своме говору ми пазимо да не будемо досадни, али у писању нисмо толико стриктни...

...Пошто је неки чланак написан, треба га ставити у фиоку и заборавити. Када га писац буде поново читао, биће запањен нејасношћу свога језика и својом речитошћу. „Не постоји ниједан чланак који није био прерађиван више пута, — реч је о добрим чланцима. Писац ће добро учинити ако потражи по страницама свога чланка сваку ону реченицу и реч које могу да буду изостављене а да се тиме не одузме ништа од стварне ствари. Свака реченица треба да буде преписивана све догле док не буде имала само једно, и то одговарајуће значење.“⁸⁾

Скраћивање улепшава сваки чланак. Сви су уредници сагласни у томе; али — таква је људска природа — ниједан писац не верује у то када је у питању његов чланак. Ниједан чланак још није био штампан у овоме листу а да претходно није био подвргнут плавој оловци уредника. Шта је избачено? Прво, непотребне речи; колики их је само број! Друго, магловите претпоставке које нису биле подупрте доказима; а како су само честе оне! Треће, недоследности; како су само свуда присутне! Четврто, дуги уводи; о, колико су само досадни!

Једна напомена о граматици. Свака реченица има своје право на подмет и прирок, али јој то општепризнато право оспоравају многи надрписци, било да је у питању подмет или прирок. Обратите још једном пажњу на прву реченицу овог чланка!

Проф. Георг Перкинс“

Што се тиче чланака у другом делу (*Из иностраних армија*), може се рећи да је часопис успео да благовремено упознаје своје читаоце са развојем војне мисли и технике на Западу, као и са садржајем најзначајнијих дела војне литературе и чланака водећих часописа западних земаља, пошто је Редакција користила веома обиман изворни материјал. Природно је да и овде има недостатака, нарочито у погледу опширности приказа, а понегде и у избору чланака и оцени њихове актуелности. Недостатак овог дела састоји се и у томе што у њему нема готово ништа о источним земљама, али за то су постојали познати објективни разлози.

⁸⁾ И. Алварез, *Proc. of Staff Meetings of the Mayo Clinic*, август 17 (1949).

На основу напред изложене анализе, као и осталих података из *Садржаја*⁹⁾ дошли смо до закључка да је часопис *Војно дело* у току првих седам година свога излагања углавном одговорио основним задацима који су му били постављени, као и смерницама које му је давао Уређивачки одбор. Међутим, очигледно је да је у његовом раду било и недостатака које убудуће треба отклонити. (За то има реалних могућности, јер наша војна мисао, гледана кроз часопис, остаје за нашом праксом.) Пре свега, квалитет чланака и начин њихове обраде још увек не задовољава. У неким чланцима се углавном парафразирају и понављају правилске одредбе, а у почетку је било и таквих који су по своме облику и садржају били типичне лекције. Истина, они су одиграли извесну позитивну улогу у време кад још нисмо имали довољно званичних правила и остале војне литературе, али је због њиховог лекциског, односно правилског стила, часопис добијао изглед званичног приручника, иако у суштини то није био. Чињеница је и то да се часопис, и поред сталног настојања Редакције, још увек није ослободио таквих чланака. То је, свакако, настало због тога што су наставници академија и школа, који чине највећи број наших сарадника, у дугом низу година навикли да држе предавања и пишу разне лекције и прегледају дипломске радове. Нажалост, мањи је број чланака у којима се може наћи нешто ново, оригинално, добро про-студирано и научно обрађено, иако су нам потребни баш такви квалитетни чланци. Обично се у једној теми захвата много проблема и не успева да се било који од њих свестрано расветли. Због тога су по-неки чланци сувише дугачки, неинтересантни, па и досадни. Многи аутори у првој верзији својих чланака у томе немају мере и често без потребе праве екскурзије кроз општепознате историске догађаје, или пишу тако као да пред собом имају читаоце који тек треба да добију прве појмове о рату и ратној вештини. Неки се удаљавају од теме, износећи и оне проблеме који са темом немају неке узрочне везе, и пишу дугачке уводе. Међутим, било би много боље кад би аутори на пар страница добро обрадили само једно питање које осећају или са којим се непосредно баве.

Други озбиљнији недостатак састоји се у томе што Редакција није имала тешње везе са читаоцима и сарадницима и обратно, тако да је сарадња у часопису била ограничена претежно на сараднике из Београда. Тај недостатак се негативно одражавао на садржај часописа, односно на његову тематику, јер није доносио довољно чланака који су били од интереса за старешине у трупи.

Да би часопис убудуће што боље одговорио својој намени, Уређивачки одбор је — на основу свестране анализе досадашњег рада,

⁹⁾ Стварни резултати које је часопис постигао за ово време могу се уочити само онда ако се, поред осталог, простудира и читав *Садржај војног дела од 1949 до 1955 године*, нарочито *Садржај по тематички* у оба дела. Из тог *Садржаја* се најбоље може видети које су теме и у ком обиму обрађиване, а које су биле занемарене. Па ипак, ако се *Садржај* погледа у целини, мора се доћи до закључка да је часопис заиста ишао у корак са савременим развојем војне мисли.

постигнутих резултата и уочених недостатака — предузео низ конкретних мера. Он је одлучио да у погледу основних задатака часописа и смерница, које је повремено давао, не треба ништа битно мењати,¹⁰⁾ већ само улагати још веће напоре да се постављени задаци што потпуније извршавају.

У том циљу он ће и даље пружати неопходну помоћ својим сарадницима, првенствено на тај начин што ће им давати конкретне, добронамерне примедбе и сугестије у погледу начина прераде или исправке чланака. Међутим, не треба схватити да се свака примедба Одбора мора усвојити. Напротив, тежња је да писци чланака објективно размотре сваку примедбу и усвоје оне које су и по њиховом мишљењу оправдане. То значи да писци не морају усвојити оне примедбе са којима се у основи не слажу, али би било нужно да наведу своје противразлоге. Разумљиво је да ни Одбор не може прихватити безидејне чланке који се принципипијелно косе са основним смерницама наше доктрине, који су очигледно штетни, као и оне у којима се не даје скоро ништа ново и оригинално. У сваком случају, Одбор ће тежити да се штампају што бољи чланци, нарочито они који су солидно обрађени и документовани.¹¹⁾ Али, то не значи да се неће штампати и они чланци у којима има гледишта са којима се не слаже Одбор у целини или поједини његови чланови. Поред тога, Редакција је спремна да даје и сва потребна усмена обавештења и упутства у погледу обраде или прераде чланака.

У тежњи да се у часопису убудуће уноси што више плановности, нарочито у погледу трегирања актуелне тематике — да би се све области војне делатности обрађивале у што правилнијем односу и да неке од њих не би биле занемарене — израђен је већ поменути *Перспективни тематски план часописа Војно дело*. Овај план треба да послужи као средство за појачање сарадње у часопису, тим пре што читаоци и сарадници из обиља наведених тема могу бирати баш оне које их највише интересују и које могу најуспешније обрадити. Упоредо са тим, израђен је раније поменути *Садржај часописа Војно дело од 1949 до 1955 године* да би читаоци и сарадници могли веома лако и брзо видети да ли је, када и у ком броју часописа писано о било којој теми, како не би обрађивали неку тему која је на сличан начин већ обрађена. Осим тога, они могу користити објављени материјал као документацију¹²⁾ приликом обраде неког другог чланка или лекције, предавања и т.сл. Због тога ће се убудуће на крају сваке године,

¹⁰⁾ Једино је наглашена потреба да однос обима првог и другог дела часописа убудуће буде отприлике 4:1, а не 3:1 као што је био досада. Да се уведе нова рубрика *Библиографија војних књига и часописа* и да мерило прихорисању чланака буде квалитет а не дужина чланка.

¹¹⁾ Због тога је нужно да сваки писац на крају свога чланка обавезно наведе литературу којом се служио — као што је то већ објављено на унутрашњој страни задње корице часописа „Војно дело“ бр. 2/56.

¹²⁾ Због тога сматрамо да је овај *Садржај* неопходан не само свима сарадницима и наставницима војних школа, него и свим осталим старешинама који се озбиљније баве студијом војне науке.

поред уобичајеног садржаја, давати и садржај по тематици, слично напред наведеном садржају за протеклих седам година.

Да би се осетније повећао број сарадника убудуће ће се тежити да се штампају што краћи чланци, како би се у једном истом броју часописа могао отштампати већи број чланака, а тиме у исто време дала прилика већем броју сарадника да пише у часопису. Осим тога предвиђа се много чешћи и тешњи лични контакт чланова Редакције са читаоцима и сарадницима ради детаљнијег упознавања са обостраним жељама и начином рада. Исто тако, било би пожељно да се као сарадници у часопису појаве и поједини писци из грађанства који би могли дати квалитетне чланке из војно-политичке, економске и техничке проблематике, јер би то несумњиво побољшало квалитет часописа и допринело његовом освежењу.

Уређивачки одбор је у потпуности схватио потребу да се часопис што више приближи старешинама у трупи, да би им се и тим путем пружала потребна помоћ у њиховом практичном раду. Међутим, треба имати у виду да се у часопису — из објективних разлога — не може о свему конкретно писати, иако би такав начин писања — чисто с практичне стране — био најбољи и најпожељнији. Због тога се сви проблеми интерне природе морају решавати надлежним путем — преко претпостављених команди и установа, тим пре што се у часопису о таквим питањима може писати само на начелној, научној основи, не улазећи у конкретан садржај покренутих проблема. Другим речима, у часопису се може писати о сваком проблему ако се нађе права мера и одговарајући начин писања.

Одбор, даље, сматра да у часопису и убудуће треба потстицати и развијати конструктивну борбу мишљења. То се може постићи ако се у одзивима, поводом већ отштампаних чланака, буду на објективан и достојанствен начин износила супротна мишљења, заснована на довољно убедљивим аргументима. При томе се мора водити рачуна о тону критике, јер се оштрим изразима не може неко гледиште одбрати односно оспорити. А да би одзиви били заиста од користи и да не би имали призив личних обрачуна, потребно је да писци воде рачуна о односима који морају владати у Армији и да избегавају неко-рисну полемику.

*

Имајући у виду постигнуте успехе и уочене недостатке, као и знатно повољније услове за рад убудуће, Редакција ће настојати да учини све што може да се часопис *Војно дело* подигне на што виши научни ниво. Несумњиво је да ће успех у овим настојањима у великој мери зависити од разумевања, залагања и помоћи коју часопису буду указивали његови сарадници и читаоци.